

อิทธิพลทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อ ความหลากหลายของรูปแบบพระราชอุทยาน ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยุค ‘สมัยใหม่ตอนต้น’

นวนัฐ โอศิริ *

ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

onavanat@chula.ac.th

บทคัดย่อ

การขยายตัวของการค้าทางทะเลในยุคสมัยใหม่ตอนต้น หรือในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16-19 ทำให้วัฒนธรรมจากหลากหลายประเทศหลั่งไหลเข้าสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปรากฏการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดและเทคโนโลยีอย่างกว้างขวาง จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบงานภูมิสถาปัตยกรรม บทความนี้วิเคราะห์อิทธิพลของวัฒนธรรมที่มีผลต่อรูปแบบพระราชอุทยานอันหลากหลายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยุคสมัยใหม่ตอนต้น โดยศึกษาพระราชอุทยานสองประเภทตามตำแหน่งที่ตั้ง ได้แก่ พระราชอุทยานภายนอกเขตพระราชวังหลวง และพระราชอุทยานภายในเขตพระราชวังหลวง ผลการศึกษาพบว่ารูปแบบพระราชอุทยานในยุคสมัยใหม่ตอนต้นนั้นส่วนใหญ่สะท้อนการเลือกสรรวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาผสมผสานกับรูปแบบท้องถิ่น

คำสำคัญ : พระราชอุทยาน ยุคสมัยใหม่ตอนต้น รูปแบบสวน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

* รองศาสตราจารย์ ดร.

The Cultural Influences on Diverse Characteristics of the Royal Gardens of Southeast Asia in the Early Modern Period

Navanath Osiri *

*Department of Landscape Architecture, Faculty of Architecture, Chulalongkorn University
onavanat@chula.ac.th*

Abstract

The expansion of global marine trades during the early modern period, from 16th to 19th century, engendered various foreign cultures flocking to Southeast Asian region. This phenomenon caused the exchange of ideas and technologies, which led to the shift in landscape architectural design. This paper examines the cultural influences affecting the characteristics of the royal gardens in the early modern period by exploring two types of royal gardens based on their locations: outside the palatial fortifications and within the palace enclosures. The study has concluded that the landscape characteristics of the royal gardens in early modern period reflected the ongoing traditions and cultural eclecticism.

Keywords: royal gardens, Southeast Asia, early modern period, garden characteristics

บทนำ

ยุค “สมัยใหม่ตอนต้น” (early modern period) หรือช่วงระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 16 ถึง 19 ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นยุคที่โลกมีการขยายตัวของการค้าทางทะเลอย่างกว้างขวาง มีการเคลื่อนย้ายของผู้คนจากต่างถิ่นต่างวัฒนธรรมเข้ามาสู่ภูมิภาคเพิ่มมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นอินเดีย จีน เปอร์เซียและยุโรป ต่างทยอยหลั่งไหลเข้ามาสู่ภูมิภาคเพื่อแสวงหาโอกาสและแหล่งทรัพยากรใหม่ๆ กลุ่มคนเหล่านี้ประกอบไปด้วยพ่อค้า ทหาร นักการทูต มิชชันนารี แพทย์ วิศวกร ศิลปินและช่างแขนงต่างๆ ได้เข้ามาพร้อมกับ

ศิลปวิทยาการจากประเทศของตน หนึ่งในแนวคิดและเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เข้ามาคือ งานออกแบบก่อสร้างพระราชอุทยาน (royal gardens) ความหลากหลายของวัฒนธรรมจากภายนอกปรากฏอย่างชัดเจนโดยเฉพาะในพระราชอุทยานของอาณาจักรใหญ่ๆ ที่มีบทบาทสำคัญต่อการค้าทางทะเล เช่น อาณาจักรแห่งราชวงศ์คองบองในพม่า อาณาจักรอยุธยาในสยาม และ รัฐอิสลามมะตะรามในชวา หลายแห่งยังคงมีหลักฐานทางโบราณคดีหลงเหลืออยู่ รวมทั้งมีเอกสารและวรรณกรรมทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงรูปแบบพระราชอุทยานอยู่พอสมควร และเพียงพอแก่การศึกษาภาพรวมได้ บทความนี้จำแนกพระราชอุทยาน

* Associate Professor, Ph.D.

ออกเป็นสองประเภท ได้แก่ พระราชอุทยานนอกเขตพระราชวังหลวง และ พระราชอุทยานที่สร้างในเขตพระราชวังหลวงหรือพระราชนิเวศน์ โดยพิจารณาจากอิทธิพลทางวัฒนธรรม รูปแบบ และลักษณะตำแหน่งที่ตั้ง

พระราชอุทยานนอกเขตพระราชวังหลวง

การสร้างพระราชอุทยานนอกเขตพระราชวังหลวง เป็นวัฒนธรรมที่พบได้ทั่วไปในเมืองโบราณของตะวันออกกลาง จีน อินเดีย และยุโรป แนวคิดดังกล่าวสะท้อนความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนาในเรื่องของการสร้างสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ (sanctuary) อันสงบร่มเย็นและตั้งอยู่นอกเมือง ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พระราชอุทยานนอกเขตพระราชวังหลวงคงจะได้รับอิทธิพลจากศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธที่มีต้นกำเนิดจากอินเดียและศรีลังกาโบราณ โดยมีกสร่างบนพื้นที่ที่มีธรรมชาติสวยงามหรือมีภูมิศาสตร์เหมาะสมแก่การปลูกไม้ผลเพื่อการบริโภค ในยุคสมัยใหม่ตอนต้น อาณาจักรที่มีร่องรอยหลักฐานถึงการสร้างพระราชอุทยานนอกเขตพระราชวังคือ พม่าและสยาม

สวนหลวงเป็นพระราชอุทยานนอกเขตพระราชวังหลวงของกรุงศรีอยุธยา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตก ภายในเขตกำแพงเมือง มีการใช้งานอยู่ในช่วงอยุธยาตอนต้น (ค.ศ. 1350-1569) โดยเป็นที่เสด็จประพาสของพระเจ้าแผ่นดินและมเหสี ซึ่งต้องทรงช้างม้าหรือพาหนะแบกหามแห่แหนเป็นขบวนจากพระราชวังเป็นระยะทางกิโลเมตรเศษ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์เหล่านี้สอดคล้องกับหลักฐานทางโบราณคดีที่พบร่องรอยเสาและแผ่นกระดานไม้แก่น ซึ่งน่าจะเป็นประตูและรั้วของพระราชอุทยาน มีทางเดินปูอิฐกว้าง 1.4 เมตรเข้าไปในพื้นที่ และโซ่ล่านสัตว์พาหนะแต่เดิมพระราชอุทยานสวนหลวงเป็นสถานที่ซึ่งสมเด็จพระศรีสุริเยทโยทรงโปรด และคงมีพลับพลาสร้างด้วยไม้ไว้สำหรับประทับเวลาเสด็จประพาส เมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์ได้มีการสร้างพระเจดีย์เพื่อรำลึกถึงพระองค์ประดิษฐานไว้ในบริเวณพระราชอุทยานสวนหลวงแห่งนี้ อย่างไรก็ตาม หลังจากนั้นการเสด็จประพาสอุทยานนอกเขตพระราชวังได้ถูกยกเลิกไป จวบจนรัชกาลสมเด็จพระมหาธรรมราชาได้โปรดเกล้าฯ ให้มีการปรับปรุงพระ-

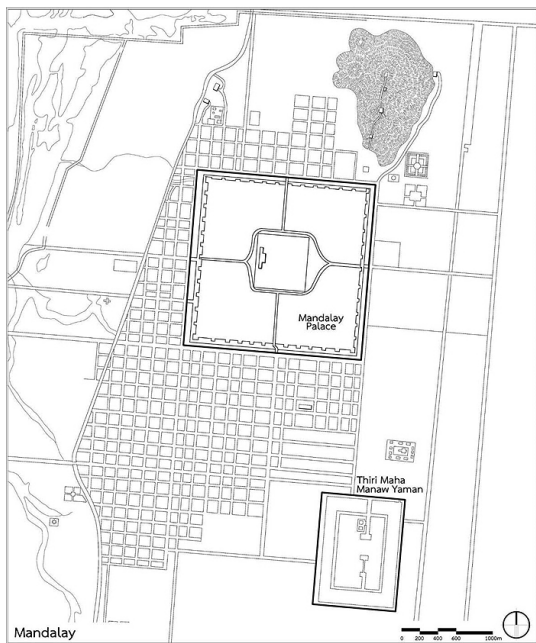
ตำหนักในพระราชอุทยานสวนหลวงเดิมที่ถูกทิ้งร้างให้เป็นที่พักประทับของสมเด็จพระเจ้าเอกาทศรถ เรียกว่าวังหลัง (ศุภชัย นวนการพิศุทธิ์ 2546, 176-181)

ไม่มีหลักฐานใดที่แสดงให้เห็นว่าพระราชอุทยานสวนหลวงของกรุงศรีอยุธยานั้นมีรูปแบบเป็นอย่างไรแน่ชัด แต่อาจจะสันนิษฐานเทียบเคียงกับพระราชอุทยานนอกเขตพระราชวังของวัฒนธรรมอินเดียโบราณ ในพุทธประวัติได้มีการอ้างถึงพระราชอุทยานนอกเขตพระราชวังอยู่หลายแห่ง เช่น พระราชอุทยานลุมพินีวันอันเป็นสถานที่ประสูติของเจ้าชายสิทธัตถะ พระราชอุทยานนอกเมืองกบิลพัสดุ์ซึ่งเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จประพาส และพระราชอุทยานเชตะวันของเจ้าชายเชตุมารนอกเมืองสาวัตถี จากบันทึกของนักแสวงบุญชาวจีนในช่วงปี ค.ศ. 400 ได้กล่าวถึงหลักฐานทางโบราณคดีที่หลงเหลือ ณ อุทยานลุมพินีวันและเชตะวัน ว่ามีสระสงหรือสระน้ำสำหรับอาบชำระร่างกาย ที่อาจกรูขอบด้วยหินหรือไม้เป็นองค์ประกอบสำคัญของพระราชอุทยาน ข้อมูลเหล่านี้สอดคล้องกับคัมภีร์มหาภารตะ ที่พรรณนาถึงคุณลักษณะสำคัญของพระราชอุทยานของอินเดียและศรีลังกาโบราณ ที่มักจะประกอบด้วยสระสง ไม่ดอกยืนต้น ไม้ผล ไม้ใหญ่ที่แผ่กิ่งก้านให้ร่มเงา และสระบัว (Turner 2011, 121, 141-153)

พระราชอุทยานนันทวัน (Nanda Wun) เป็นพระราชอุทยานนอกเขตพระราชวังของเมืองอมราปุระ เมืองหลวงในช่วงศตวรรษที่ 18-19 ของพม่า ซึ่งน่าจะสะท้อนแนวคิดจากวัฒนธรรมอินเดียโบราณนี้ด้วยเช่นกัน เนื่องจากชื่อของพระราชอุทยานนันทวันสอดคล้องกับนันทวันอุทยาน ซึ่งอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ อันเป็นที่สถิตย์ของเทวดาตามคติจักรวาลของศาสนาฮินดู-พุทธ ลักษณะสำคัญของนันทวันอุทยานมีสระโบกขรณีหรือสระขนาดใหญ่ที่ปลูกบัวไว้สวยงาม อย่างไรก็ตาม รูปแบบของอุทยานนอกเขตพระราชวังของพม่าอาจมีคุณลักษณะอื่นที่แตกต่างไปจากอุทยานนอกเขตพระราชวังตามแบบวัฒนธรรมอินเดียโบราณ ดังจะอธิบายต่อไป

ในช่วงกลางศตวรรษที่ 19 เซอร์ เฮนรี ยูล (Sir Henry Yule) ซึ่งเดินทางมาเมืองมันตะเลย์ เมืองหลวงแห่ง

สุดท้ายของพม่าก่อนตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ ได้บันทึกไว้ว่าคำว่า “สวน” สำหรับคนพม่าคือ สวนไม้ผลที่ปลูกเพื่อการบริโภคและเพื่อเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่จะปลูกมะพร้าว หนาม พืช หนูน และน้อยหน่า อย่างหนาแน่นจนดูราวกับเป็นป่า (Yule 1858, 173) เมืองมณฑลเยมีพระราชอุทยานนอกเขตพระราชวังซึ่งเป็นสวนไม้ผลหลายแห่งรอบเมือง พระราชอุทยานประเภทนี้เรียกว่า *อุยินดอ (u-yindaw)* สร้างไว้สำหรับเสด็จประพาสและเป็นแหล่งผลิตผลไม้ส่งให้แก่ราชสำนักและวัดหลวง (Tainturier 2010, 182-5) พระเจ้ามินดงทรงโปรดให้ชุดคลอง *รัตนันที (Yanada nadi)* ตลอดแนวด้านทิศตะวันออกของเมืองเพื่อนำน้ำจากทะเลสาบนันดา (Nanda Lake) เข้ามาในคูเมืองและเข้าสู่พระราชอุทยานนอกเขตพระราชวังขนาดใหญ่ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศใต้เรียกว่า *สิริมหามานาวายามัน (Thiri Maha Manaw Yaman)* พระราชอุทยานแห่งนี้มีกำแพงปิดล้อมรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าและมีการชลประทานเชื่อมต่อจาก รัตนันที เข้ามาภายในสวน ไม้ผลหลากหลายพันธุ์ภายในพระราชอุทยาน



ภาพที่ 1 ผังเมืองมณฑลเยมีและผังอุทยานสิริมหามานาวายามัน
(ที่มา: ปรับปรุงจาก Bird, G.W. Wanderings in Burma. Bangkok: White Lotus, 2003.)

หล่อเลี้ยงด้วยน้ำจากลำคูที่ขุดขนานตามแนวกำแพงสองรอบ ภายในพระราชอุทยานมีพระตำหนักไว้เป็นที่ประทับเวลาเสด็จประพาส พระราชอุทยานนอกเขตเมืองอีกหนึ่งแห่งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเมืองเป็นที่ปลูกทุเรียน ซึ่งเป็นผลไม้ที่พระเจ้ามินดงทรงโปรด

พระราชอุทยานในเขตพระราชวังและพระราชนิเวศน์

ในภาคพื้นทวีปของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ราชอาณาจักรพม่าและราชอาณาจักรสยามเป็นอาณาจักรใหญ่ในภูมิภาคที่มีชาวต่างชาติเข้ามามีบทบาทในการแลกเปลี่ยนทางการค้าและศิลปวิทยาการมากกว่าประเทศอื่น การเปิดรับวัฒนธรรมภายนอกให้เข้ามามีบทบาทในราชสำนัก จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบงานภูมิสถาปัตยกรรมในเขตพระราชฐานให้มีลักษณะตามแบบแผนสวนของยุโรปมากขึ้น สำหรับอาณาจักรสยามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงการสร้างพระราชอุทยานในเขตพระราชวังครั้งแรกนั้น อยู่ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่ชาวยุโรปเข้ามาค้าขายและเจริญสัมพันธไมตรีทางการทูตกับกรุงศรีอยุธยาอย่างต่อเนื่อง

หลักฐานทางเอกสารและหลักฐานทางโบราณคดีช่วยสนับสนุนให้เห็นภาพในอดีตของพระราชอุทยานในเขตพระราชวังหลวงอยุธยาได้ชัดเจนขึ้น จากบันทึกของนิโกลาส แชรแวส ชาวฝรั่งเศส ได้กล่าวถึงเขตพระราชฐานชั้นในของวังหลวงอยุธยาซึ่งประกอบด้วยตำหนักของพระสมเด็จ พระราชธิดา และพระสนม ว่าล้วนหันหน้าเข้าสู่พระราชอุทยาน ซึ่งมีทางเดินและลำคูตัดผ่านสนามหญ้าเขียวขจีเป็นตาหมากรุก (แชร์แวส 2550, 55) ในขณะที่นักโบราณคดีชาวอังกฤษได้ทำการศึกษาร่องรอยทางโบราณคดีของพระราชอุทยานในเขตพระราชวังหลวงอยุธยาโดยใช้เครื่องมือสำหรับค้นหาร่องรอยของโลหะหรือวัตถุที่เรียกว่าการวัดค่าความเข้มสนามแม่เหล็ก (Magnetometer) และการวัดความต้านไฟฟ้าจำเพาะ (Resistivity Survey) สำหรับค้นหาร่องรอยแหล่งน้ำ

และฐานรากอาคาร ผลการศึกษาพบว่าลักษณะภูมิสถาปัตยกรรมของพื้นที่เขตพระราชฐานชั้นกลาง อันได้แก่ บริเวณพระที่นั่งสุริยามรินทร์ พระที่นั่งสรรเพชญ์ปราสาท และพระที่นั่งวิหารสมเด็จ ซึ่งสร้างสมัยอยุธยาตอนต้นนั้น ส่วนใหญ่ประกอบด้วยลานปิดล้อม (courtyard) และทางเดินปูลู ในขณะที่ยุคพระราชนิเวศน์ในกรุงรัตนโกสินทร์ ประกอบสวนที่มีอายุสมัยอยุธยาตอนปลาย (ค.ศ. 1570-1767) อยู่ทั่วไป โดยเฉพาะด้านทิศเหนือและใต้ของพระที่นั่งบรรยงก์รัตนาศน์ซึ่งเป็นพื้นที่ของพระราชฐานฝ่ายในนั้น พบร่องรอยของสวนที่มีแบบแผนตะวันตก ซึ่งประกอบด้วย ลำคูที่ไหลเป็นแนวตรงไปบรรจบที่สระน้ำหรืออ่างน้ำพุ ทางเดินปูลูชันขาบข้างด้วยแปลงดอกไม้หรือลำคู ทางเดินมีหลังคาคลุมที่ด้านหนึ่งเป็นกำแพงเพื่อรับน้ำหนัก แทนสำหรับวางคนโทประดับหรือวางไม้กฤษณาเผาเพื่อส่งกลิ่นหอมในสวน ศาลาปูพื้นด้วยอิฐตลอดจนถึงเก็บน้ำสำหรับแจกจ่ายไปตามลำคูและน้ำพุในสวน (Branigan & Merrony 1999, 17-31)

หากพิจารณาจากหลักฐานด้านเอกสารและโบราณคดีตามที่กล่าวไปแล้วร่วมกัน จะพบว่ารูปแบบและองค์ประกอบต่างๆ ของพระราชอุทยานในเขตพระราชวังหลวงอยุธยานั้น ได้รับอิทธิพลจากสวนของยุโรปอย่างชัดเจน แต่อาจเป็นไปได้สูงว่าเป็นรูปแบบที่เกิดจากการคัดสรรจากหลากหลายแหล่ง แล้วมาผสมผสานตามพระราชประสงค์ของพระเจ้าแผ่นดิน ยกตัวอย่างเช่น ทางเดินที่มีลำคูตัดผ่านเป็นตาหมากรุกนั้น เป็นไปได้ว่ารับอิทธิพลจากฮอลันดา เพราะลักษณะสำคัญของสวนฮอลันดาในช่วงศตวรรษที่ 17 นอกจากจะนิยมการมีทางเดินขนานด้วยแปลงดอกไม้แล้ว ยังนิยมมีคลองหรือลำคูตัดกันเป็นแนวตาตาราง (grid) (Hirschfeld 2001, 95) ส่วนทางเดินที่มีโครงสร้างหลังคาคลุมเรียกว่าแกลอรี (Gallery) พบในสวนยุคเรเนซองส์ของฝรั่งเศสช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16 (Sullivan & Boult 2010, 106)

ในพระราชฐานชั้นใน พระที่นั่งบรรยงก์รัตนาศน์ ซึ่งเป็นพระที่นั่งทรงจัตุรมุข มีศาลาและกำแพงแก้วล้อมรอบ แอร์แวลได้กล่าวถึงเช่นกันว่าสร้างในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ แต่ไม่ได้กล่าวว่ามีสระน้ำล้อมรอบ จนกระทั่งสมัยสมเด็จพระเพทราชาได้มีการขุดสระกว้างด้านละ 12

เมตรโดยรอบพระที่นั่ง ด้านทิศตะวันตกมีสะพานพระฉนวนหลังคาคลุมสำหรับข้ามฝั่ง (วินัย พงศ์ศรีเพียร 2551, 52) การขุดสระน้ำล้อมรอบพระที่นั่งพร้อมกับมีพระฉนวนเช่นนี้ คล้ายคลึงกับการขุดสระล้อมรอบปราสาทในคริสต์ศตวรรษที่ 17 ของฝรั่งเศสและฮอลันดา เช่น ชาโต เดอ วอซ์ เลอ วิคต์ (château de Vaux-le-Vicomte) และปราสาทฮันสลาสไจค์ (Huis Honslaersdijk) แต่เนื่องจากในสมัยพระเพทราชาไม่มีชาวฮอลันดาที่เป็นชาตินิยมเพียงชาติเดียวที่ยังได้รับความไว้วางใจจากราชสำนักอยุธยาอยู่ ในขณะที่ยุโรปชาติอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝรั่งเศส ถูกลดบทบาทลงอย่างมาก จึงอาจเป็นไปได้ว่าแนวคิดการขุดสระรอบพระที่นั่งบรรยงก์รัตนาศน์ได้รับอิทธิพลจากปราสาทในยุคเรเนซองส์ของฮอลันดา (ภาพที่ 2)

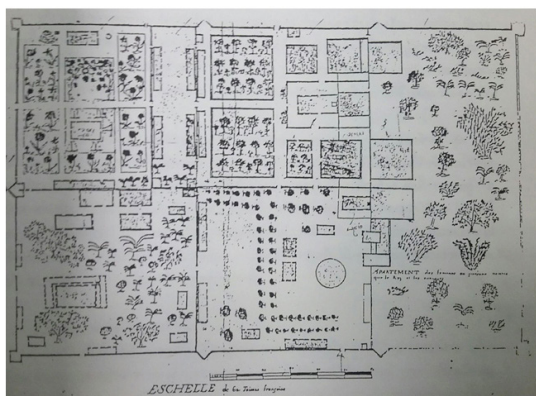
สำหรับพระราชวังนารายณ์ราชนิเวศน์ที่จังหวัดลพบุรี แม้ว่าการศึกษาก่อนหน้านี้จะสรุปว่ารูปแบบงานภูมิสถาปัตยกรรมของพระราชนิเวศน์แห่งนี้จะได้รับอิทธิพลจากยุโรปเป็นหลัก (ตรึงใจ บุรณสมภพ และคณะ 2534) แต่ก็ไม่ได้วิเคราะห์ในรายละเอียดถึงอิทธิพลจากวัฒนธรรมต่างๆ ภายในพระราชอุทยาน เมื่อพิจารณาจากผังบริเวณของพระราชอุทยานและบันทึกจากชาวฝรั่งเศสแล้ว สามารถวิเคราะห์ได้ว่าพระราชอุทยานที่ลพบุรีมีการแบ่งพื้นที่ว่างออกเป็นแปลงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าหรือจัตุรัส



ภาพที่ 2 ภาพวาดคูน้ำและพระฉนวนของปราสาทฮันสลาสไจค์ในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 18 ของฮอลันดา (ที่มา: Paleis Honselaersdijk, Het huys te onslaardijk (Honselaersdijk), accessed March 11, 2016, <https://drimble.nl/cultuur/honselaersdijk/449750.html>.)

(compartments) ซึ่งเป็นคุณลักษณะเด่นของสวนสมัย
เรอเนสซองส์ในประเทศอิตาลี ฝรั่งเศส และ ฮอลันดา การ
วางตำแหน่งอาคารกลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งของแผนผัง
แปลง แต่ไม่ได้เน้นแนวแกนชัดเจนหรือแบ่งพื้นที่เป็น
สี่ส่วนและมีน้ำเป็นแกนกลางตามแบบซาฮาบัก (Chahar
Bagh) ของสวนเปอร์เซีย แม้ว่าจากบันทึกของราชทูต
กษัตริย์สุลต่านของอาณาจักรเปอร์เซียจะกล่าวถึง
อาคารหลายหลังในพระราชวังหลวงเมืองลพบุรีว่าสร้าง
โดยชาวอิหร่าน และมีชาวอิหร่านรับราชการเป็นที่ปรึกษา
ของสมเด็จพระนารายณ์อยู่ในขณะนั้นก็ตาม (ดิเรก
กุลศิริสวัสดิ์ 2545, 74-75) แต่ในบันทึกก็ไม่ได้มีการกล่าว
ถึงพระราชอุทยานว่าเมืองประกอบใดบ้างที่ได้รับอิทธิพล
จากสวนเปอร์เซีย (ภาพที่ 3)

ในพื้นที่พระราชฐานชั้นในอันเป็นที่ตั้งของพระที่นั่ง
สุทธาสวรรย์นั้น เป็นพื้นที่ที่มีองค์ประกอบงานภูมิสถา-
ปัตยกรรมมากที่สุด หลักฐานทางโบราณคดีและบันทึก
ของชาวต่างชาติในสมัยนั้นอธิบายให้เห็นภาพในอดีต ว่า
มีอาคารพระที่นั่งซึ่งมีผังพื้นเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ล้อม
รอบด้วยระเบียงและกำแพงเตี้ย ทิศทั้งสี่มีอ่างน้ำสำหรับ
ทรงสนานลักษณะคล้ายถ้ำ บริเวณรอบพระที่นั่งมีการ
วางแผนการทดน้ำและจ่ายน้ำอย่างเป็นระบบ กล่าวคือมี
ท่อดินเผานำน้ำจากอ่างแก้วที่อยู่พระราชฐานชั้นนอกส่ง



ภาพที่ 3 ผังพระราชวังและพระราชอุทยานเมืองลพบุรี
วาดโดยชาวฝรั่งเศส ภาพจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ
(ที่มา: ตรึงใจ บุรณสมภพ และคนอื่นๆ 2534, 165.)

มาที่ภูเขาจำลองทางทิศเหนือของพระที่นั่ง เพื่อเป็นจุด
จ่ายน้ำไปตามอ่างทรงสนานทั้งสี่ รวมไปถึงพระราช-
อุทยานที่อยู่ล้อมรอบ บริเวณอ่างทรงสนานปรากฏร่อง-
รอยของหลุมเสา ซึ่งเป็นไปได้ว่าอาจเป็นที่ปักเสากระโแง
ตามที่นั่งโกลาส์ แชรแวงสได้กล่าวถึง นอกจากนี้บริเวณ
รอบๆ พระที่นั่งสุทธาสวรรย์ยังมีแปลงปลูกไม้ดอก
นานาพันธุ์ขนานไปกับทางเดินแคบๆ แต่ละแปลงมีขอบ
เป็นกำแพงอิฐก่อเตี้ยๆ และอุทยานก็ดูร่มรื่นไปด้วยต้นส้ม
มะนาว ปาล์ม และพรรณไม้ใบหนาทึบ (ซิโมน เดอ ลาตูแบร์
2548, 149-150; แชรแวงส 2550, 61) การเน้นแปลงไม้
ดอกกับปลูกพืชยืนต้นในตระกูลส้มในพระราชอุทยาน
เมืองลพบุรีนี้ สอดคล้องกับรูปแบบสวนของวิลล่าตาก-
อากาศในยุคเรอเนสซองส์ของอิตาลีและฝรั่งเศส

ภูเขาจำลองที่เป็นจุดจ่ายน้ำนั้นก่อด้วยอิฐถือปูนและหิน
ปะการัง ข้างใต้มีลักษณะเป็นถ้ำ มีท่อจ่ายน้ำที่ลดขนาด
ลงเพื่อเพิ่มแรงดันน้ำ ทั้งนี้อาจสันนิษฐานได้ว่าการต่อ
ท่อน้ำขึ้นไปที่ยอดภูเขาจำลองเพื่อกลายเป็นน้ำพุแล้ว
ปล่อยให้น้ำไหลลงมาตามภูเขาจำลองเป็นน้ำตก (พิทยะ
ศรีวัฒนสาร 2554) ลักษณะเช่นนี้คล้ายคลึงกับรูปแบบ
“น้ำพุเหงื่อ” (sweating fountain) ของวิลล่า เดสเต้
(Villa d'Este) แห่งเมืองทีโวลิ ประเทศอิตาลี ซึ่งมี
ต้นแบบมาจากน้ำพุ เมตา ซูดานเต้ (Meta Sudante) ใน
กรุงโรม ผลการขุดค้นทางโบราณคดีก็สนับสนุนการ
สันนิษฐานนี้ด้วยเช่นกัน โดยแสดงให้เห็นว่าบริเวณภูเขา
จำลองนี้ถูกต่อเติมในช่วงหลัง ซึ่งน่าจะตรงกับช่วงที่
บาทหลวงดาโกลี (Fr. Dagoli) จากอิตาลี และวิศวกรจาก
ฝรั่งเศส มาปรับปรุงระบบการทดและจ่ายน้ำใน
พระราชวังลพบุรีให้มีประสิทธิภาพ หลังจากที่ชาวต่าง-
ชาติอื่นๆ ได้พยายามปรับปรุงมาหลายปีแต่ไม่เป็นผล
สำเร็จ (ภาพที่ 4-5)

ในบรรดาเมืองหลวงของพม่าในยุคสมัยใหม่ตอนต้น เช่น
ตองอู อังวะ และ หงสาวดี ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่า
พระราชอุทยานในอดีตมีลักษณะอย่างไร มีเพียงแต่ร่อง-
รอยของสระสระที่ได้รับอิทธิพลมาจากเอเชียใต้หลงเหลือ
เป็นหลักฐานทางโบราณคดีอยู่เกือบทุกแห่ง (นวนันธุ
โอศิริ 2557, 85-92) หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของ
พระราชอุทยานเริ่มปรากฏชัดเจนขึ้นในสมัยกรุงอมรปุระ



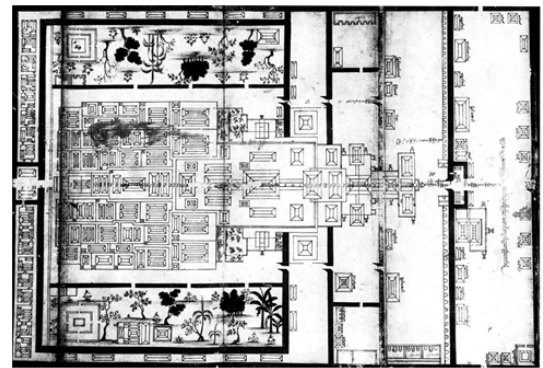
ภาพที่ 4 ภูเขาจำลองข้างพระที่นั่งสุทธารัชมณเฑียร



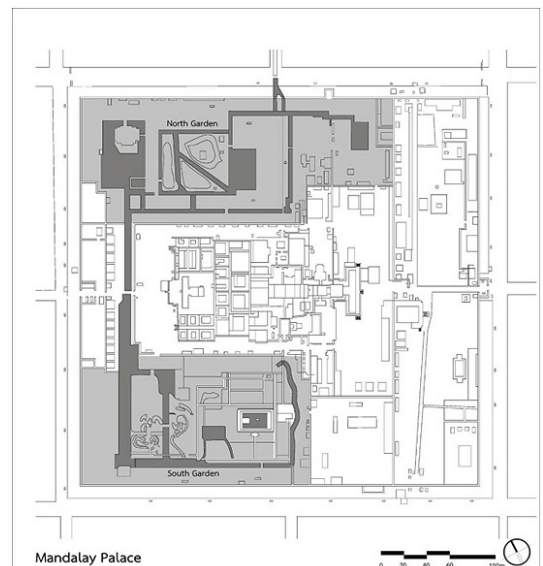
ภาพที่ 5 “น้ำพุเหงื่อ” (sweating fountain) ของวิลล่า เดสแต้ (Villa d’Este) (ที่มา: Photo Essay: Villa D’Este Italy by Christian Evren Gimotea Lozañes, accessed March 11, 2016, <http://www.designartmagazine.com/2013/08/>, www.designartmagazine.com/2013/08/photo-essay-villa-deste-in-italy-by.html)

ซึ่งเป็นเมืองหลวงของพม่าก่อนมณฑลเจียงจันทน์ จิตรกรรมสมุดข่อย (parabaik) ของพม่า แสดงให้เห็นว่าพระราชอุทยานของกรุงอมรปุระมีลักษณะเป็นสวนไม้ผลและมีสระสองสระ จนกระทั่งสมัยเมืองมณฑลเจียงจันทน์ แม้ผังพระราชวังจะถอดแบบมาจากอมรปุระ แต่พระราชอุทยานกลับมีรูปแบบแตกต่างออกไป ทั้งนี้เป็นเพราะได้รับการออกแบบโดยชาวต่างชาติที่เข้ามารับใช้ในราชสำนักของพระเจ้ามินดง (Bird 2003, 258) ผลของสงครามอังกฤษ-พม่า (Anglo-Burmese War) สองครั้งทำให้พระเจ้ามินดงผู้สร้างเมืองมณฑลเจียงจันทน์ทรงจำเป็นต้องดำเนินนโยบายเปิดประเทศเพื่อรับวัฒนธรรมตะวันตก

และหนึ่งในยุทธศาสตร์ของพระองค์คือการว่าจ้างชาวยุโรปให้เข้ามาดำเนินโครงการในพระราชดำริหลายโครงการเพื่อพัฒนาพม่าตามแนวทางแบบยุโรป (Charney 2006, 228) โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝรั่งเศสและอิตาลีมีบทบาทเกี่ยวข้องกับการก่อสร้างและงานวิศวกรรมหลายแห่งของเมืองมณฑลเจียงจันทน์ (Myint-U 2001, 113) (ภาพที่ 6-7)



ภาพที่ 6 ผังพระราชวังอมรปุระในจิตรกรรมสมุดข่อย (ที่มา: Moilanen, Irene & Sergey S. Ozhegov. *Mirrored in Wood: Burmese Art and Architecture*. Bangkok : White Lotus Press, 1999.)



ภาพที่ 7 ผังพระราชวังมณฑลเจียงจันทน์ พื้นที่สี่เหลี่ยมคือพระราชอุทยาน สี่เหลี่ยมคือคูคลองและสระน้ำ (ที่มา: ปรับปรุงจาก Bird, G.W. *Wanderings in Burma*. Bangkok : White Lotus, 2003.)

ภายในพื้นที่ของพระราชวังมณฑลเจียนนั้นแบ่งออกเป็นพระราชฐานชั้นนอก ชั้นกลาง และชั้นใน พื้นที่แต่ละชั้นกำหนดขอบเขตด้วยกำแพงสูงหรือแนวรั้วแบบป้อมค่ายที่ทำจากขลุ่ยต้นสัก เช่นเดียวกับผังพระราชวังของเมืองอมราปุระนั้นด้านทิศเหนือและทิศใต้ของพระราชวังเป็นที่ตั้งของพระราชอุทยานซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญคือลำคลองที่เชื่อมต่อส่วนทิศเหนือและทิศใต้เข้าด้วยกันและไหลผ่านพื้นที่ที่ปลูกพืชพันธุ์เป็นธรรมชาติ ลำคลองนี้นอกจากจะขุดขึ้นเพื่อการชลประทานแก่พระราชอุทยานแล้ว ยังมีประโยชน์ในกรณีที่พระตำหนักไม้สักต่างๆ ของพระราชวังประสบอัคคีภัยอีกด้วย (Archaeological Survey of India 1924, 33) นอกเหนือไปจากลำคลองแล้ว พระราชอุทยานยังประกอบด้วย สระบัว ทางเดินคดเคี้ยว ลำธาร ชุ่มไม้เลื้อย สะพานไม้ สระสง สาลา สร้างบนเนิน สวนหิน (rockery) ถ้ำจำลอง (grotto) และปลูกพืชพันธุ์ที่หายาก ได้แก่ มะขาม มะพร้าว ไม้ตลอดจนไม้ผลอื่นๆ จะเห็นว่าองค์ประกอบสำคัญในพระราชอุทยานโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางเดินคดเคี้ยว สะพาน สาลา และสวนหินนั้น คล้ายคลึงกับองค์ประกอบสวนภูมิทัศน์อังกฤษ (English Landscape Garden) ซึ่งเป็นรูปแบบสวนที่แพร่หลายเป็นที่นิยมในอังกฤษและฝรั่งเศสในช่วงศตวรรษที่ 18-19 อาจเป็นไปได้ว่ารูปแบบสวนดังกล่าวถูกนำมาใช้ในมณฑลเจียนโดยชาวฝรั่งเศส ซึ่งเป็นชาวยุโรปที่พระเจ้ามินดงจ้างมาทำงานให้ราชสำนักพม่าในด้านศิลปะและการก่อสร้าง (ภาพที่ 8)

พระราชวังน้ำ (Water Palaces)

ตามความเชื่อท้องถิ่นดั้งเดิมของชาวและบาหลิพระราชวังซึ่งเป็นที่อยู่ของกษัตริย์นั้นเชื่อมโยงกับน้ำเนื่องจากน้ำสัมพันธ์กับความอุดมสมบูรณ์และมิจุดกำเนิดจากเทือกเขาอันเป็นที่อยู่ของพระเจ้าและวิญญาณบรรพบุรุษ (Christie 2007: 255) ความเชื่อนี้สะท้อนโลกทัศน์ที่ผูกพันกับสภาพภูมิศาสตร์ซึ่งมีลักษณะเป็นเกาะมีเทือกเขาอยู่ตรงกลางและมีน้ำล้อมรอบ ดังนั้นพระราชนิเวศน์ของกษัตริย์บาหลิและสุลต่านของชาวส่วนใหญ่แล้วมักมีลักษณะเป็นพระราชวังน้ำ (water palaces)



ภาพที่ 8 ศาลาและสวนหินในพระราชอุทยานด้านทิศใต้ของพระราชวังมณฑลเจียนในพม่า (ที่มา: View of South Garden, Mandalay Palace. British Library, accessed March 11, 2016, <http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/apac/photocoll/v/largeimage63177.html>, <http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/apac/photocoll/v/largeimage63177.html>)

กล่าวคือ เป็นพระราชวังที่มีพระราชอุทยานประกอบด้วยน้ำเป็นหลัก เช่น มีสระน้ำและสระสง มักประดับประดาด้วยน้ำพุหรือน้ำตก เป็นต้น โดยพระราชอุทยานจะสร้างบนพื้นที่ที่มีตาน้ำผุดธรรมชาติ และถูกสถาปนาเป็นตาน้ำศักดิ์สิทธิ์เพื่อเป็นกุศโลบายในการรักษาแหล่งต้นน้ำวิธีหนึ่ง

พระราชวังน้ำที่สร้างในยุคสมัยใหม่ตอนต้นส่วนใหญ่จะพบในพื้นที่ชวากลางซึ่งเป็นที่ตั้งของรัฐอิสลามมะตะราม (Mataram Sultanate) วัฒนธรรมอิสลามเข้ามาสู่หมู่เกาะชวาในปลายศตวรรษที่ 13 โดยกลุ่มพ่อค้าอินเดียจากแคว้นคุชราต (Gujarat) และแผ่ขยายอย่างรวดเร็วจนอาณาจักรมัชปาหิต (Majapahit Empire) ที่ยึดถือวัฒนธรรมฮินดูกับพุทธมหายานและเจริณรุ่งเรืองในชวาระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 13-15 ต้องหลีกเลี่ยงให้แก่รัฐอิสลามที่ปกครองโดยสุลต่าน มีเพียงบาหลิแห่งเดียวที่ยังคงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมอย่างเหนียวแน่น ในช่วงที่ชาเป็นรัฐอิสลามนี้เองได้มีการสร้างพระราชวังหรือ กราตอน (kraton) รวมถึงพระราชอุทยาน หรือ ตามัน (taman) ตามรูปแบบวัฒนธรรมอิสลามขึ้นหลายแห่ง เช่น ที่เมืองอะเจห์ (Aceh) จิเรอบอน (Cirebon) และ ยอกยาการ์ตา (Yogyakarta)

พระราชอุทยานในพระราชวังน้ำที่มีน้ำเป็นองค์ประกอบสำคัญนั้น สอดคล้องกับรูปแบบของสวนอิสลามและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวที่ให้ความสำคัญกับน้ำ ตามัน-สำหรับ (Taman Sari Water Castle) เป็นพระราชวังน้ำที่สร้างในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 โดย ฮาเมงกูบูวานา ที่ 1 (Hamengku Buwana I) สุลต่านองค์แรกของเมืองยอกยาคาร์ต้า เป็นตัวอย่างพระราชอุทยานที่มีความซับซ้อนในด้านการออกแบบที่ว่างทั้งงานสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม ตลอดจนสะท้อนอิทธิพลของสวนอิสลามค่อนข้างชัดเจน ผังของพระราชอุทยานแบ่งออกเป็นสี่ส่วน พื้นที่แต่ละส่วนจะถูกกั้นด้วยกำแพงสูงและมีสระน้ำเป็นองค์ประกอบสำคัญตามแนวคิดของสวนอิสลามที่เน้นความเป็นส่วนตัว (privacy) และความเย็นสบายจากน้ำ ส่วนที่หนึ่งทางด้านทิศเหนือเป็นที่ตั้งของสระน้ำขนาดใหญ่ มีเกาะกลางสระน้ำรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ภายในสระน้ำมีมัสยิดทรงกลมสร้างครอบบนพื้นที่ตาน้ำผุดธรรมชาติ ชั้นล่างของมัสยิดทำเป็นทางเดินใต้สระน้ำเชื่อมต่อไปยังสวน ส่วนที่สองอยู่ตรงกลางเป็นสระสงสำหรับสุลต่าน พระชายา และนางสนมอาบน้ำ ส่วนที่สามด้านทิศตะวันออกเป็นสวนไม้ผล เช่น มะม่วง และมีทางเดินที่ขนานด้วยกำแพงสูงแบ่งพื้นที่ออกเป็นสี่ส่วน และส่วนที่สี่ด้านทิศใต้เป็นพระราชฐานชั้นในเป็นที่บรรทมของสุลต่าน พร้อมทั้งมีสระน้ำสี่เหลี่ยมจัตุรัสและศาลากลางน้ำ (ภาพที่ 9)

องค์ประกอบอื่นๆ ที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมอิสลามในงานออกแบบสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมของพระราชอุทยานแห่งนี้ คือ ลานรูปทรง



ภาพที่ 9 สระสงของพระธิดาและพระชายาในพระราชอุทยานตามันสำหรับ เมืองยอกยาคาร์ต้า ประเทศอินโดนีเซีย

แปดเหลี่ยม และทางเดินประดับซุ้มโค้งภายในมัสยิดใต้ระดับสระน้ำ อาคารสร้างคลุมพื้นที่ตาน้ำผุดหรือบ่อน้ำใต้ดินและมีทางเดินใต้ดินประดับด้วยซุ้มโค้งเช่นนี้เป็นแนวคิดสถาปัตยกรรมอิสลามที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองคุซราตและเมืองราชสถานในอินเดีย (Livingston 2002, 103-4)

นอกจากนี้ตามันสำหรับยังเป็นพระราชอุทยานที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมยุโรป สถาปนิกชาวผู้ออกแบบตามันสำหรับได้เดินทางไปค้นหาแรงบันดาลใจในการออกแบบเพิ่มเติมจากเมืองปัตตาเวีย (Batavia) ซึ่งเป็นเมืองท่าสำคัญของชาวสร้างโดยชาวฮอลันดาในสมัยนั้น ร่องรอยของอิทธิพลฮอลันดาจึงสามารถเห็นได้จากองค์ประกอบของสถาปัตยกรรม เช่น รูปแบบซุ้มประตูด้านทิศตะวันตก (Gedhong Gapura Hageng) ของตามัน-



ภาพที่ 10 (ซ้าย) อุโมงค์ได้นำที่เชื่อมส่วนมัสยิดกับสระสง (กลาง) บริเวณตาน้ำผุดศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ภายในมัสยิด (ขวา) ซุ้มประตูทางเข้าที่ได้รับอิทธิพลจากฮอลันดาผสมผสานกับศิลปะชาวพระราชอุทยานตามันสำหรับ

สำหรับโครงสร้างและรูปทรงคล้ายหน้าจั่วของฮอลันดา
ที่เรียกว่า Cape gables (ภาพที่ 10)

ตัวอย่างถัดมาคือ พระราชวังน้ำซุนยารากิ (Sunnyaragi Water Castle) แห่งเมืองจิเรอบอน (Cirebon) สร้างโดย
สุลต่านสุนัน กุญง จาติ (Sunan Gunung Jati) ในค.ศ.
1741 พระราชวังแห่งนี้มีการใช้งานหลายวัตถุประสงค์
ด้วยกัน กล่าวคือเป็นพระราชนิเวศน์ไว้เสด็จแปรพระ-
ราชฐาน เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นสถานที่นั่ง
ทำความสงบเพื่อรำลึกถึงพระอัลลอฮ์ตามความเชื่อใน
ศาสนาอิสลาม รวมถึงใช้เป็นที่พักกองกำลังทหารเพื่อต่อ-
ต้านอำนาจของฮอลันดาในช่วงศตวรรษที่ 19 พระราชวัง
ถูกออกแบบให้สถาปัตยกรรมกลมกลืนไปกับงานภูมิ-
สถาปัตยกรรม โดยแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรม
จีนอย่างเด่นชัด ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากสุลต่านได้ว่าจ้างช่าง
ชาวจีนมาออกแบบก่อสร้างพระราชวังให้มีสภาพแวดล้อม
ใกล้เคียงกับพระราชอุทยานในจีนซึ่งเป็นถิ่นกำเนิดของ
เจ้าหญิงองเทียนพระชายา

พระราชวังมีส่วนสำคัญๆ สองส่วน ส่วนแรกเป็นอาคาร
รับรองซึ่งล้อมรอบด้วยสระน้ำและมีพลับพลากลางน้ำที่
เรียกว่าบาเลกัมบัง (Bale Kambang) ซึ่งเป็นเอกลักษณ์
ดั้งเดิมของสถาปัตยกรรมชวา ส่วนที่สองเป็นอาคาร
ก่ออิฐถือปูนสูงสามชั้น ถือเป็นอาคารศูนย์กลางของ
พระราชวังประกอบด้วยทางเดินแคบๆ และพื้นที่สำหรับ
นั่งทำความสงบ (meditation) โดยมีศาลาอยู่ส่วนบน
สุด อย่างไรก็ตาม ทั้งอาคารรับรองและอาคาร
ศูนย์กลางถูกห่อหุ้มด้วยหินปะการังจนคล้ายภูเขา
จำลองตามแบบแผนของสวนจีน (ภาพที่ 11) บริเวณ
รอบๆ อาคารศูนย์กลางนี้ถูกประดับประดาด้วยรูปปั้น
หินปะการังรูปช้างและรูปครุฑ ตลอดจนมีน้ำตกและ
บ่อน้ำกระจายอยู่ทั่วไป จะเห็นได้ว่านอกจากอิทธิพล
จากจีนแล้ว ผู้ออกแบบพระราชวังน้ำซุนยารากิยัง
สามารถผสมผสานมรดกทางศิลปะของชวาเข้าไปได้
กลมกลืนอีกด้วย



ภาพที่ 11 ภูเขาจำลองและศาลาประดับด้านบน ของพระ
ราชอุทยานซุนยารากิ (ที่มา: Wijaya, Made 2014, 212)

บทสรุป

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอันเกิดจากการ
ขยายตัวของการค้าทางทะเลที่เกิดขึ้นในยุคสมัยใหม่ตอน-
ต้นของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่งผลต่อความ
หลากหลายของรูปแบบงานภูมิสถาปัตยกรรม โดยมีจุด
เริ่มต้นที่พระราชอุทยาน จากการอธิบายข้างต้นสามารถ
แบ่งรูปแบบพระราชอุทยานในยุคนี้ออกเป็นสองรูปแบบ
คือ 1) พระราชอุทยานนอกเขตราชวังหลวง ที่สันนิษฐาน
ว่าอาจมีลักษณะใกล้เคียงกับพระราชอุทยานของอินเดี
โยราชนหรือมีลักษณะเป็นสวนไม้ผลปลูกเพื่อบริโภค
2) พระราชอุทยานในเขตพระราชวังและพระราชนิเวศน์
มักมีลักษณะที่สะท้อนการผสมผสานหลายวัฒนธรรม
ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางด้านความสัมพันธ์ระหว่าง
ประเทศเป็นหลัก

พระราชอุทยานในอาณาจักรมตะรามซึ่งตั้งอยู่ในเขตภาคพื้นสมุทรรับวัฒนธรรมอิสลามเข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมแบบจารีตที่สืบทอดมาจากสมัยมขปาหิต ในขณะทีกลุ่มประเทศภาคพื้นทวีปอย่างพม่าและสยาม เมื่อเข้าสู่ช่วงปลายของยุคสมัยใหม่ตอนต้นวัฒนธรรมยุโรปดูเหมือนจะมีบทบาทเด่นชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งฮอลันดา ซึ่งมีบทบาทต่อรูปแบบพระราชอุทยานในสยามอยู่ไม่น้อย ในอาณาจักรอยุธยาชาวฮอลันดามีบทบาทในฐานะพ่อค้า ช่างฝีมือ และผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวิทยาการตะวันตก ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ได้ส่งชาวสยามไปเรียนวิชาช่างไม้ ช่างก่ออิฐ และช่างหล่อที่เมืองปัตตาเวียซึ่งเป็นเมืองท่าของฮอลันดาในชวา (Smith 1977, 105) พระราชอุทยานในกรุงศรีอยุธยาและลพบุรีมีลักษณะสำคัญหลายประการที่สามารถเทียบเคียงกับสวนในคริสต์ศตวรรษที่ 17 ของฮอลันดา เช่น การเน้นแปลงดอกไม้และลำคูเพื่อสร้างแบบแผนเรขาคณิตให้แก่อุทยาน ส่วนอิทธิพลจากฝรั่งเศสและอิตาลีนั้นค่อนข้างเด่นชัดทั้งในสยามและพม่า ส่วนใหญ่จะมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับระบบทดน้ำและจ่ายน้ำภายในพระราชอุทยานไม่ว่าจะเป็นการออกแบบน้ำพุ ลำคู หรือสระน้ำ ความหลากหลายของรูปแบบพระราชอุทยานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุคสมัยใหม่ตอนต้นเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นถึงการเลือกสรรวัฒนธรรมจากภายนอกแล้วนำมาผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของแต่ละพื้นที่มากกว่าการคัดลอกหรือเลียนแบบโดยตรง

บรรณานุกรม

- Andaya, Babara Watson and Andaya, Leonard Y. *A History of Early Modern Southeast Asia, 1400-1830*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015.
- Archaeological Survey of India. *Annual Report*. New Delhi: Office of the Archaeological Survey of India, 1924.
- Bird, George W. *Wanderings in Burma*. Bangkok: White Lotus, 2003.
- Branigan, Keith & Merrony, Colin. "The Gardens of the Royal Palace at Ayutthaya." *Journal of the Siam Society* 87, 1 & 2 (1999): 17 – 31.
- Charney, Michael W. *Powerful Learning: Buddhist Literati and the Throne in Burma's Last Dynasty, 1752-1885*. Ann Arbor: The University of Michigan, 2006.
- Christie, Jan Wisseman. "Water and Rice in Early Java and Bali." In *A World of Water: Rain, Rivers and Seas in Southeast Asian Histories*, Peter Boomgaard, editor, 235-258. Singapore: NUS Press. 2007.
- Dumarcay, Jacques. *The Palaces of Southeast Asia*. Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1991.
- Hirschfeld, C.C.L. *Theory of Garden Art*. Edited and translated by Linda B. Parshall. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2001.
- Livingston, Morna. *Steps to Water: the Ancient Step Wells of India*. New York: Princeton Architectural Press, 2002.
- Lombard, Denys. *Gardens of Java*. Jakarta: Ecole francaise d'Extreme-Orient, 2010.
- Myint-U, Thant. *The Making of Modern Burma*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- Smith, George Vinal. *The Dutch in Seventeenth-century Thailand*. Dekalb: Northern Illinois University, 1977.

- Sullivan, Chip & Boults, Elizabeth. *Illustrated History of Landscape Design*. Hoboken, NJ.: Wiley, 2010.
- Tainturier, Francois. “*The Foundation of Mandalay by King Mindon*.” Ph.D Dissertation (first draft). School of Oriental and African Studies, University of London, 2010.
- Turner, Tom. *Asian Gardens: History, Beliefs and Design*. London: Routledge, 2010.
- Yule, Henry, Sir. *A Narrative of the Mission Sent by the Governor-general of India to the Court of Ava in 1855, with Notices of the Country, Government, and People*. London: Smith, Elder & Co., 1858.
- Wijaya, Made. *Majapahit Style Volume I*. Sanur, Bali : Wijaya Words, 2014.
- ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์, แปล. *บันทึกของคณะราชทูตเปอร์เซีย เข้ามากรุงศรีอยุธยา: สำเนาอักษรีย์สุลัยมาน (The Ship of Sulaiman)*. กรุงเทพฯ: มติชน, 2545.
- ตรึงใจ บุรณสมภพ และคนอื่นๆ. *รายงานการวิจัย: การศึกษาสถาปัตยกรรมตะวันตกที่มีอิทธิพลต่อสถาปัตยกรรมไทยในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จังหวัดลพบุรี (ตอนที่ 1)*. กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2534.
- นวนัฐ โอศิริ. “สรรสรร: คุณลักษณะสำคัญของพระราชอุทยานโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.” *วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* 63, (ธันวาคม 2557): 85-92.
- นิโกลาส์ แชรแวส. *ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม (ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช)*. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. พิมพ์ครั้งที่สอง. กรุงเทพฯ: ศรีปัญญา, 2550.
- ซีมอง เดอ ลาลูแบร์. *จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ : ราชอาณาจักรสยาม*. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. พิมพ์ครั้งที่สอง. นนทบุรี : ศรีปัญญา, 2548.
- พิทยะ ศรีวัฒนสาร. “*การขุดแต่งพระที่นั่งสุทธารสวรรคต. ทำหิน อ.เมือง จ.ลพบุรี*” *พิทยากร: มุมมองใหม่ทางประวัติศาสตร์โบราณคดีและศิลปวัฒนธรรม*.” สืบค้น 6 พฤษภาคม 2559. <http://bidyarcharn.blogspot.com/2011/03/blog-post.html>.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. *พรรณนาภูมิสถานพระนครศรีอยุธยา เอกสารจากหอหลวง : (ฉบับความสมบูรณ์)*. กรุงเทพฯ: อูษาคเนย์, 2551.
- ศุภชัย นวนการพิศุทธิ์. *รายงานการปฏิบัติงานขุดค้นหาขอบเขตวังหลัง โครงการขุดค้นทางโบราณคดีด้านทิศตะวันออกโบราณสถานวังหลัง ตำบลประตูชัย อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปีงบประมาณ 2546*. พระนครศรีอยุธยา: สำนักงานศิลปากรที่ 3 พระนครศรีอยุธยา, 2546.